Zuidplaspolder - Structuurbeeld

Ontwerpend onderzoek naar structuurbeeld plus legenda voor de transformatie van de Zuidplaspolder (2030).

PALMBOUT
Urban Landscapes.

Zuidplaspolder - Structuurbeeld

Ontwerpend onderzoek naar structuurbeeld plus legenda voor de transformatie van de Zuidplaspolder (2030).

Eerst de structuur, dan de claims

Oppervlak: 4902 ha.
Mogelijk programma: 10.000 tot 30.000 woningen, 150 tot 350 ha. bedrijfsterrein, 200 ha. extra kassengebied.
In opdracht van:
Projectbureau RZG Zuidplaspolder.
Ontwerp: 2003 - 2005

De Zuidplaspolder is een belangrijke schakel in de discussie over de toekomst van de Zuidvleugel en het Groene hart. Het is een vrij schraal polderlandschap in de periferie van de grote steden, waar momenteel per jaar reeds zo'n 80 hectare open gebied wordt omgezet in kassen, woonbuurten, bedrijven en verharding. Daar bovenop komen voor de toekomst nog grootschalige claims vanuit de omgeving. Het gebied wordt onderdeel van de netwerkstad die de Zuidvleugel omspant. In onze visie zijn voorafgaand aan welke programmatische claims dan ook, aanzienlijke investeringen in de structuur van het landschap nodig, wil het in de toekomst al die veranderingen kunnen dragen. De opgave was om via ontwerpend onderzoek bouwstenen aan te dragen voor zo'n Structuurbeeld.

Voor het structuurbeeld geldt het principe van de lagenbenadering: First things first. De condities van bodem en water zijn in dit laaggelegen gebied bepalend voor wat er wel en niet mogelijk is. Hetzelfde geldt voor de condities op het vlak van de infrastructuur. Pas op die basis kunnen woon- en werkprogramma's een plaats krijgen. Het structuurbeeld ontstaat door de combinatie van de lagen bodem/water/ecologie, infrastructuur en occupatiepatroon. Het ontwerp voor bodem, water en ecologie moet de samenhang met het open landschap van de Zuidvleugel garanderen. Het ontwerp voor de infrastructuur moet vormgeven aan de "plattegrond van de netwerkstad". Er moet een regionaal patroon van samenhang worden ontwikkeld, in plaats van per gemeente losse introverte uitbreidingen toe te voegen.

1

1. structuurbeeld totaal

niet zo.....

maar zo!

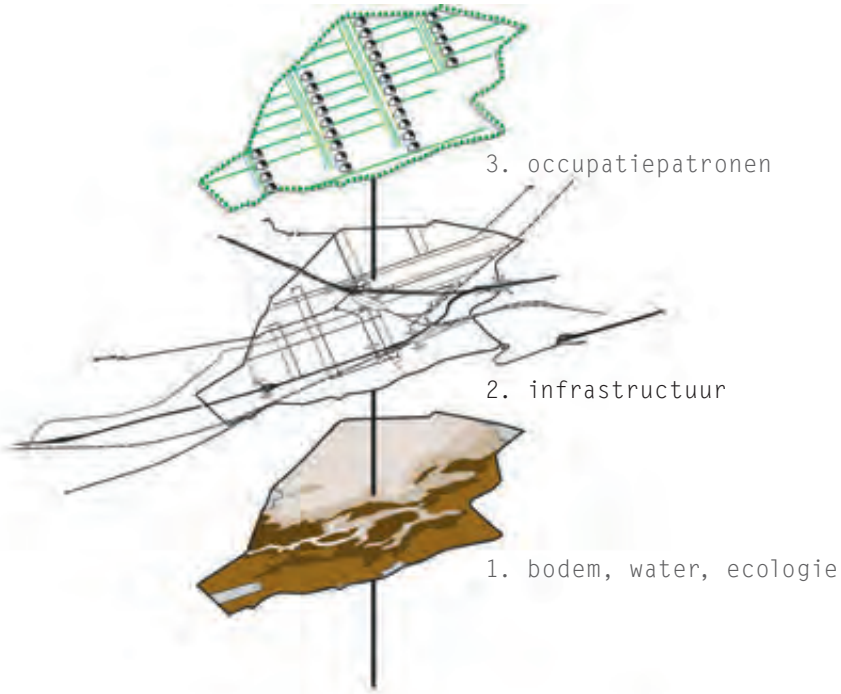

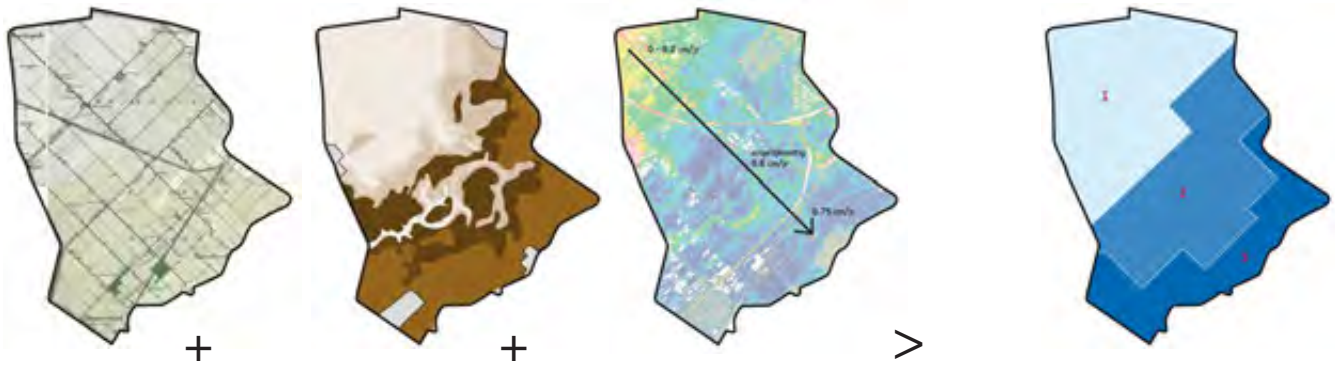

Bodem, water en ecologie

Bij de aanleg in de 19e eeuw lag de polder vlak en werd het water afgevoerd via een regelmatig slotenpatroon. De ondergrond varieert echter sterk van plek tot plek. De klei in het noorden is stevig, maar de katteklei in het midden en het veen in het zuiden klinken in bij ontwatering. Omdat er steeds dieper is ontwaterd, is het maaiveld ongelijk komen te liggen. Het kleigebied is vlak en stevig; het kattekleigebied is doorsneden door grillige zandruggen; het veen is steeds lager komen te liggen.
De 3 gebieden krijgen elk een eigen waterstructuur. Het grid blijft kenmerkend, maar het kleigebied krijgt een grofmazig berging- en transportsysteem, het kattekleigebied krijgt het karakter van een "slootjesrijk" en het veen krijgt op termijn het karakter van een gevarieerd weide-, hooi- en moerasland.

Het veen is inmiddels zo laag komen te liggen, dat nog diepere ontwatering - en dus verdergaande inklinking – ongewenst is. Door de ontwatering stop te zetten verlegt de kwel vanuit de Krimpenerwaard zich naar het noorden, naar het kattekleigebied. Daar wordt het kwelwater via de passage door de zure klei gezuiverd en ontstaan er ecologische kansen.
De 3 gebieden bieden ieder een eigen scala aan gebruiksmogelijkheden en verschijningsvormen.
In het kleigebied maken de stevige grondslag en de waterstructuur met flexibel peil een grote bandbreedte aan programma's mogelijk. Het gebied kan zich ontwikkelen tot de agrarische "verswinkel" van de Zuidvleugel (kassen, vollegrondstuinbouw); maar intensieve vormen van stedelijk grondgebruik zijn hier ook mogelijk.

In het middengebied met de katteklei is de bandbreedte aan functies smaller. Dit gebied kan zich ontwikkelen tot een ecologisch en recreatief interessant landschapspark, eventueel in combinatie met dunne bebouwing.
In het zuidelijke veengebied is de bandbreedte aan mogelijke functies het smalst. Een waterrijk natuurpark is hier goed denkbaar. Hier kunnen hoogstens drijvende woningen worden gerealiseerd langs de diepere vaarten.

1. kleigebied
2. overgangsgebied met Katteklei
3. veengebied
4. structuurbeeld water

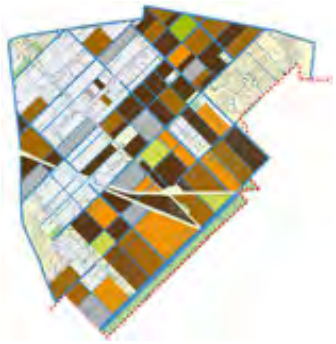

1 2 3

4

1

Plattegrond van de netwerkstad

Het wegennet van de polder is van oorsprong gericht op de ontsluiting van de landbouwkavels. Relaties met de omgeving waren nauwelijks van belang. Veel later zijn de spoorlijnen en snelwegen naar Rotterdam en Den Haag hier schuin doorheen getrokken.
Dit stelsel dreigt nu krakend vast te lopen. De krap bemeten polderwegen moeten worden ontlast, de aansluitingen op de snelwegen gereorganiseerd en een samenhangend stelsel van regionale verbindingen (OWN) worden gerealiseerd. Nieuwe wegen worden doorgaans met bestaande wegen gebundeld en achter geluidswallen verstopt; de overgebleven gebieden worden als introverte, monofunctionele woonenclaves of bedrijfsterreinen ingevuld. Wij stellen voor om met het verkeersstelsel op de langgerekte verbanden in het landschap voort te bouwen. Nieuwe lokale wegen worden op het poldergrid geënt; de bestaande linten worden verdubbeld. De nieuwe regionale wegen slingeren op enige afstand met de snelwegen door het poldergrid en verankeren de Zuidplaspolder in het netwerk van de Zuidvleugel. Scheveningen, Leidseveen, Zoetermeer, de Zuidplaspolder en Gouda worden langs één regionale verdeelweg aaneengeregen. Deze biedt een aantrekkelijk milieu voor regionale voorzieningen en ontrolt en passant de introverte structuur van Zoetermeer.

1. invoegen regionale wegennet

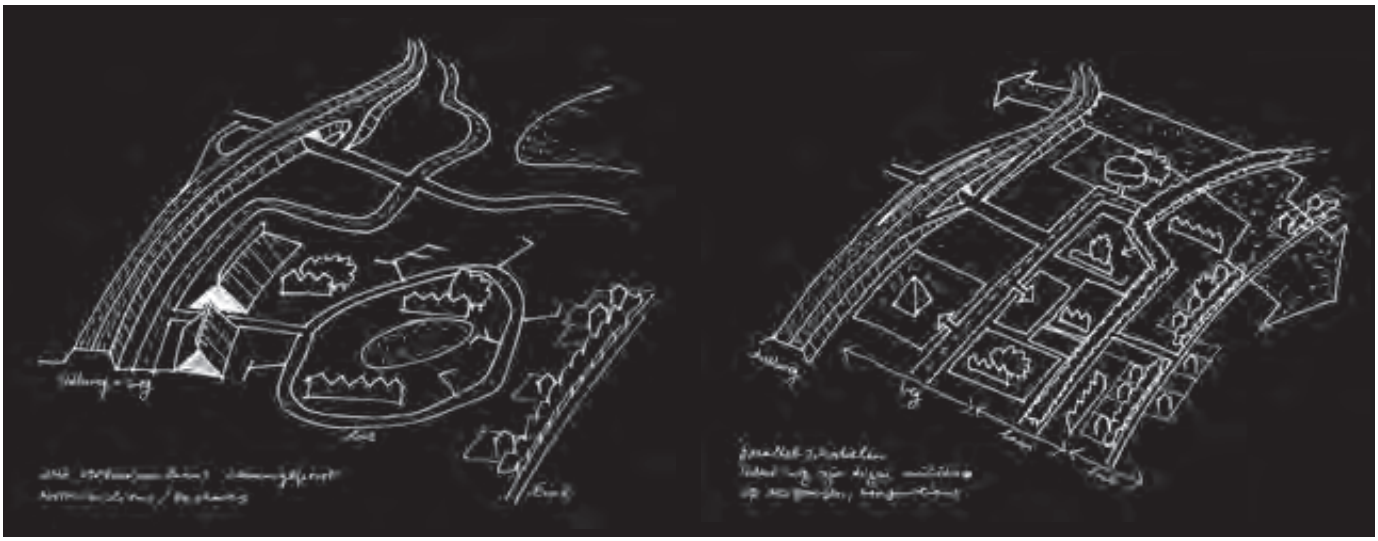

niet zo.....

maar zo!

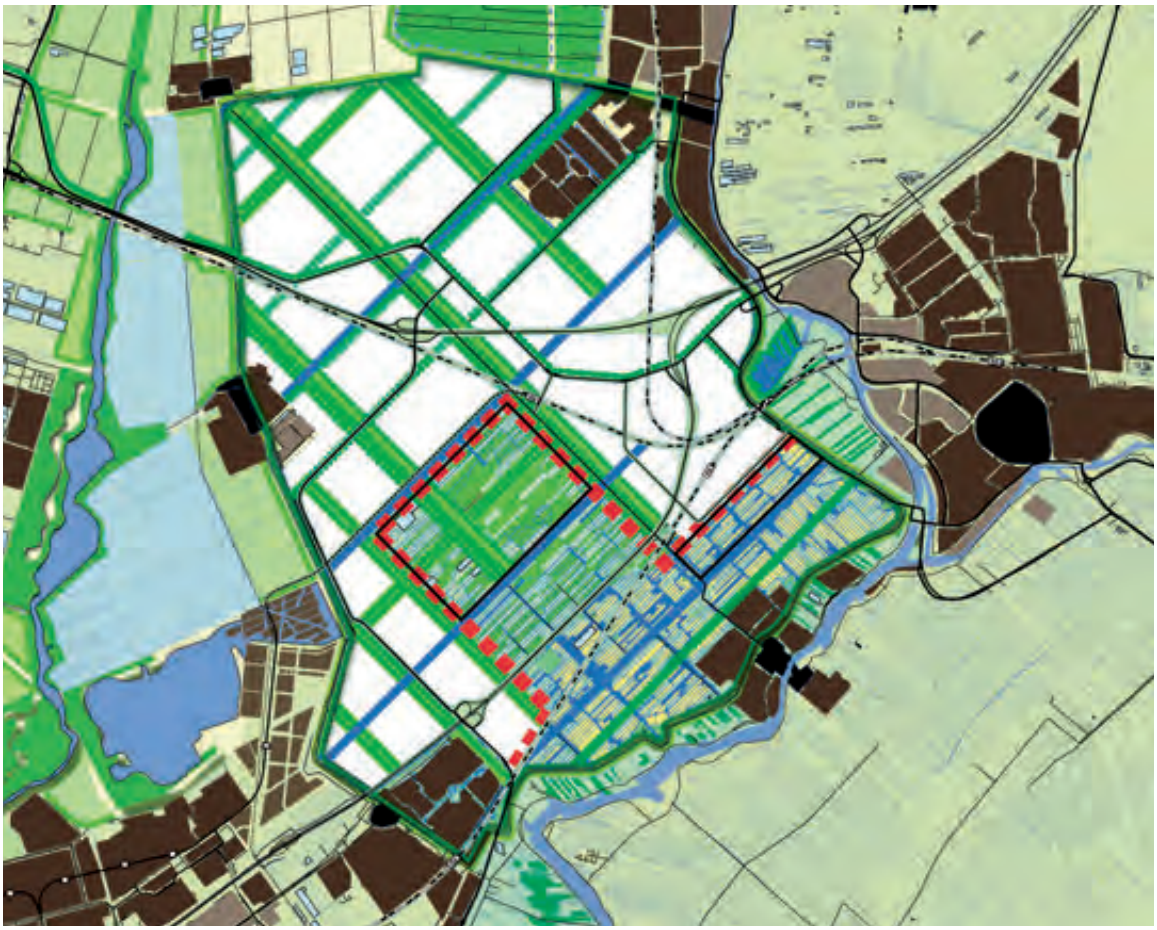

landschapsstructuur

Casco en occupatiepatroon

In de manier waarop mensen in de loop van de tijd het landschap hebben bewoond en gebruikt zijn 3 patronen te onderscheiden.
De ring met de boezem, de dijken en de dorpen is het oudste en kent de grootste landschappelijke en cultuurhistorische rijkdom. Het is zaak deze rijkdom te koesteren en uit te bouwen.
Het raster in de polder is een typisch uitnuttingslandschap. Economische exploitatie voert er de boventoon. Door parallelwegen aan te leggen en bomenlanen te planten kan het raster zich doorontwikkelen tot een afwisselend multifunctioneel gebied. De Watergraafsmeer in Amsterdam levert een mooi voorbeeld hoe een stevig gestructureerd agrarisch polderlandschap zich in de loop van de tijd kan ontwikkelen tot een gevarieerd stedelijk gebied.

De bundels van snelwegen en spoorlijnen doorsnijden de ring en het raster, en brengen een nieuwe dynamiek van verkeer en bedrijvigheid teweeg. Hier is de impuls tot verandering het grootst. De verkeersbundels en de polderstructuur moeten worden ontrafeld en opnieuw worden verknoopt. De polderrand, het raster, de regionale lijnen en het natte moeraslandschap in het zuiden vormen samen het casco voor de occupatie van de Zuidplaspolder.

1. ring: koesteren & uitbouwen

2. raster : doorontwikkelen & differentieren

3. verkeersbundels: ingrijpen & ontrafelen

successie Watergraafsmeer

1

2

3

De landschapsstructuur van lanen, linten en tochten

Het casco creëert een nieuw kaartbeeld voor de polder: een helder en herkenbaar 'compositorisch patroon' als basis voor toekomstige transformaties.
Door vier extra brede tochten uit te graven wordt de maat van de polder als geheel zichtbaar. Iedere tocht heeft een andere kleur of sfeer. De tocht in het midden reikt van polderrand tot polderrand. Hij kruist de – opgetilde – schuine lijnen van spoorlijn en autosnelweg, en markeert het raakvlak tussen het mogelijk te verstedelijken gebied in het noorden en het slechts terughoudend te bebouwen natuurgebied in het zuiden.
De verdubbelde linten en de reserveringen voor nieuwe regionale infrastructuur worden beplant met stevige bomenrijen. Zij geven de polder opnieuw maat en schaal. We noemen dit een Plantagelandschap. Het doet denken aan de Plantages, Stadstuinen en Buitenplaatsen die vroeger in de periferie van de historische binnensteden lagen. Het Plantagelandschap biedt een aantrekkelijk kader voor allerlei nieuwe functies en kan geleidelijk van kleur verschieten, van agrarisch naar stedelijk.
Het ontwikkelt zich van een uitnuttings- naar een genietingslandschap in de rijke Hollandse poldertraditie.

1. Middentocht doorsnede
2. Middentocht perspectief

1

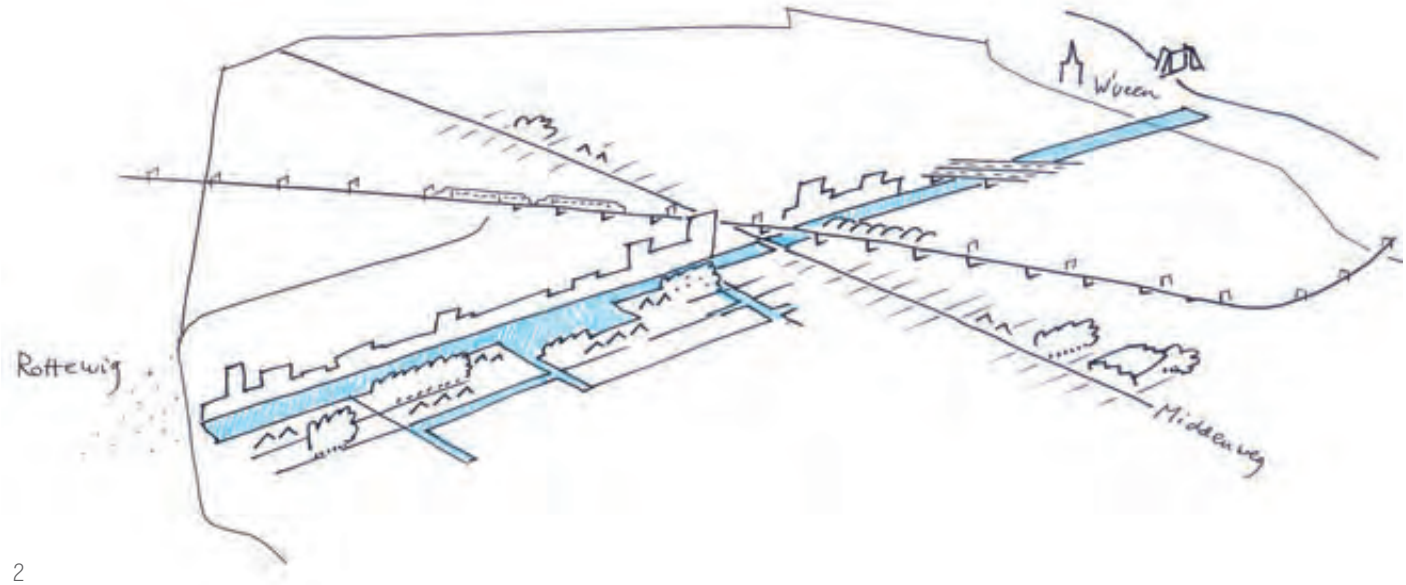

2

1

Top-down en bottom-up

Bij de Zuidplaspolder zijn 24 opdrachtgevende partijen betrokken, van Rijkswaterstaat tot Milieufederatie, van provincie via stadsgewesten en gemeentes tot Waterschappen. Het gebied is groot, en de termijn voor transformaties vrijwel onafzienbaar. Dit vraagt om een nieuwe samenhang tussen ontwerpstudie en besluitvorming. Daarom is aan het Structuurbeeld een strategiekaart toegevoegd. Deze geeft aan waar een traditionele top-down benadering met een sterke centrale sturing, een zware rol voor de overheid en hoge voorinvesteringen noodzakelijk is; en waar ruimte is voor bottom-up ontwikkelingen, doorgaans op een kleinere schaal en een kortere termijn, door een veelheid aan particuliere initiatiefnemers. Ook zijn gebieden aangegeven waar sectoren zoals natuurorganisaties of de tuinbouw het voortouw kunnen nemen.
Er is centrale sturing in het gebied nodig om de nationale en regionale infrastructuur te kunnen ontwarren en verknopen. De infralijnen door het gebied moeten top-down worden vastgelegd, maar kunnen in de loop van de tijd nog een wisselende invulling krijgen. De verdubbelde linten bieden bij uitstek ruimte voor particulier initiatief op de schaal van de afzonderlijke kavels. Hier biedt het casco ruimte voor zelforganisatie en spontaniteit.

1. strategiekaart
2. verdubbeld lint

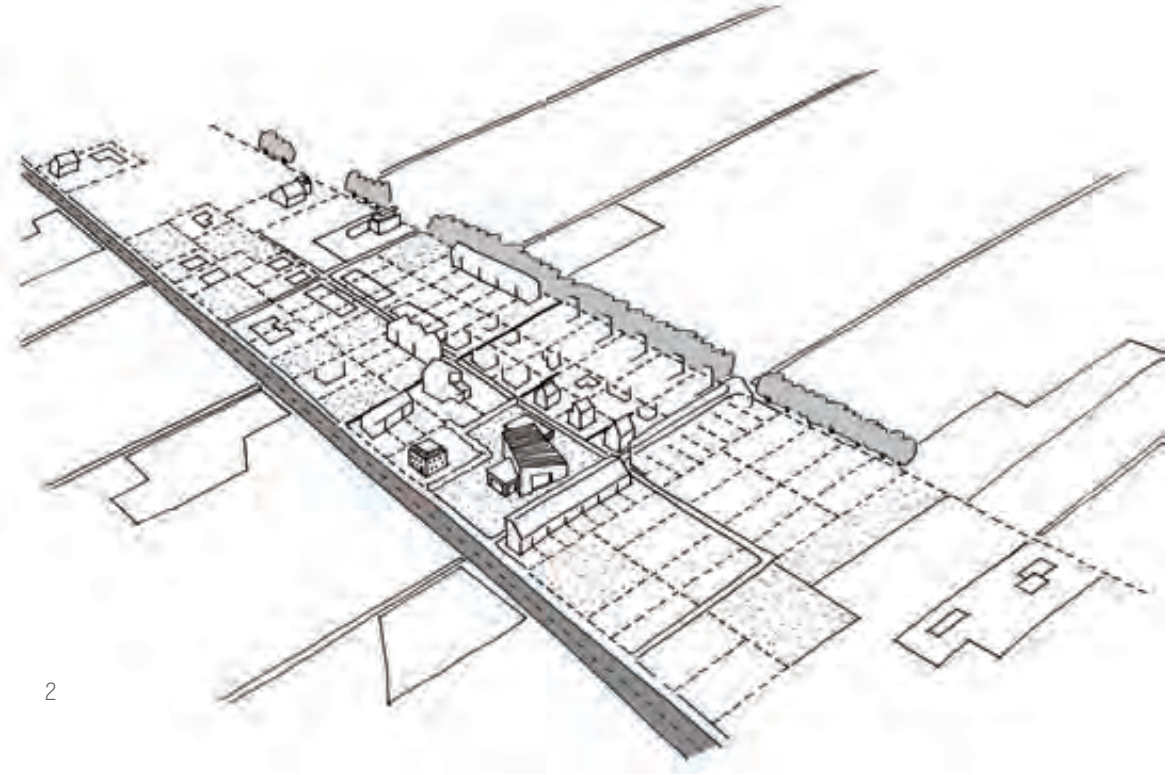

2

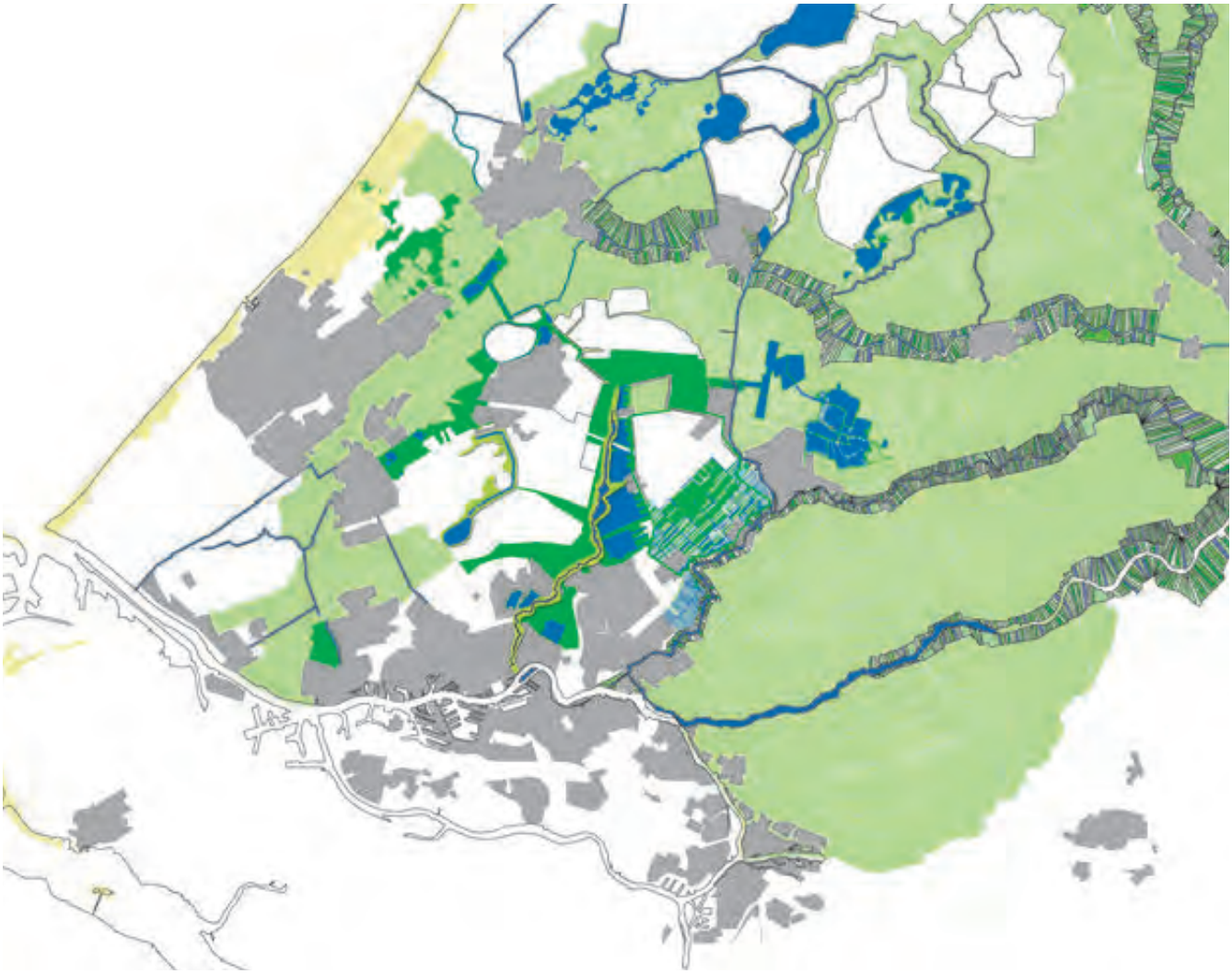

Tijd winnen

Het structuurbeeld garandeert de regionale samenhang op het vlak van landschap en infrastructuur. De Rottewig en het Bentwoud weven een landschappelijk element van formaat door de netwerkstad. Het moeras- en natuurlandschap aan de zuidzijde van de Zuidplaspolder vormt een echo van de veenweidegebieden in de Krimpenerwaard. De regionale wegen (het onderliggend wegennet) stelt de ruimtelijke karakteristieken van de regio tentoon: in het zuiden de rivier & skyline route langs de Maas en de lintenroute langs Capelle; in het noorden de Rotteparklaan, die de blik opent op de Rottewig en uiteindelijk leidt tot Scheveningen aan Zee.
Los van de precieze aard en omvang van de programmatische claims, is er tijd nodig om de kwaliteit van het landschap tot bloei te laten komen en op een hoger plan te tillen. Een mooier en steviger landschap is een voorwaarde voor de veranderingen die nu reeds in de polder plaats vinden. Dit geldt nog veel sterker voor de claims op langere termijn. De vraag naar de impact van grootschalige woningbouw in de Zuidplaspolder op de binnensteden van Den Haag en Rotterdam is in het kader van deze ontwerpstudie niet aan de orde geweest. Dreigen de steden niet extra leeggezogen te worden? Voor de programmatische inkleuring van de polder is deze vraag cruciaal. In dit licht is een strategie van landschappelijk investeren plus tijd winnen raadzaam.

1. reserveren & inplanten
2. vogelvlucht infra regio

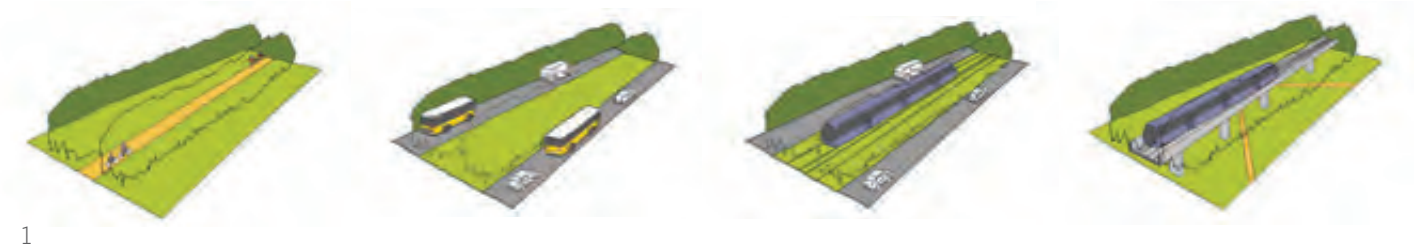

1

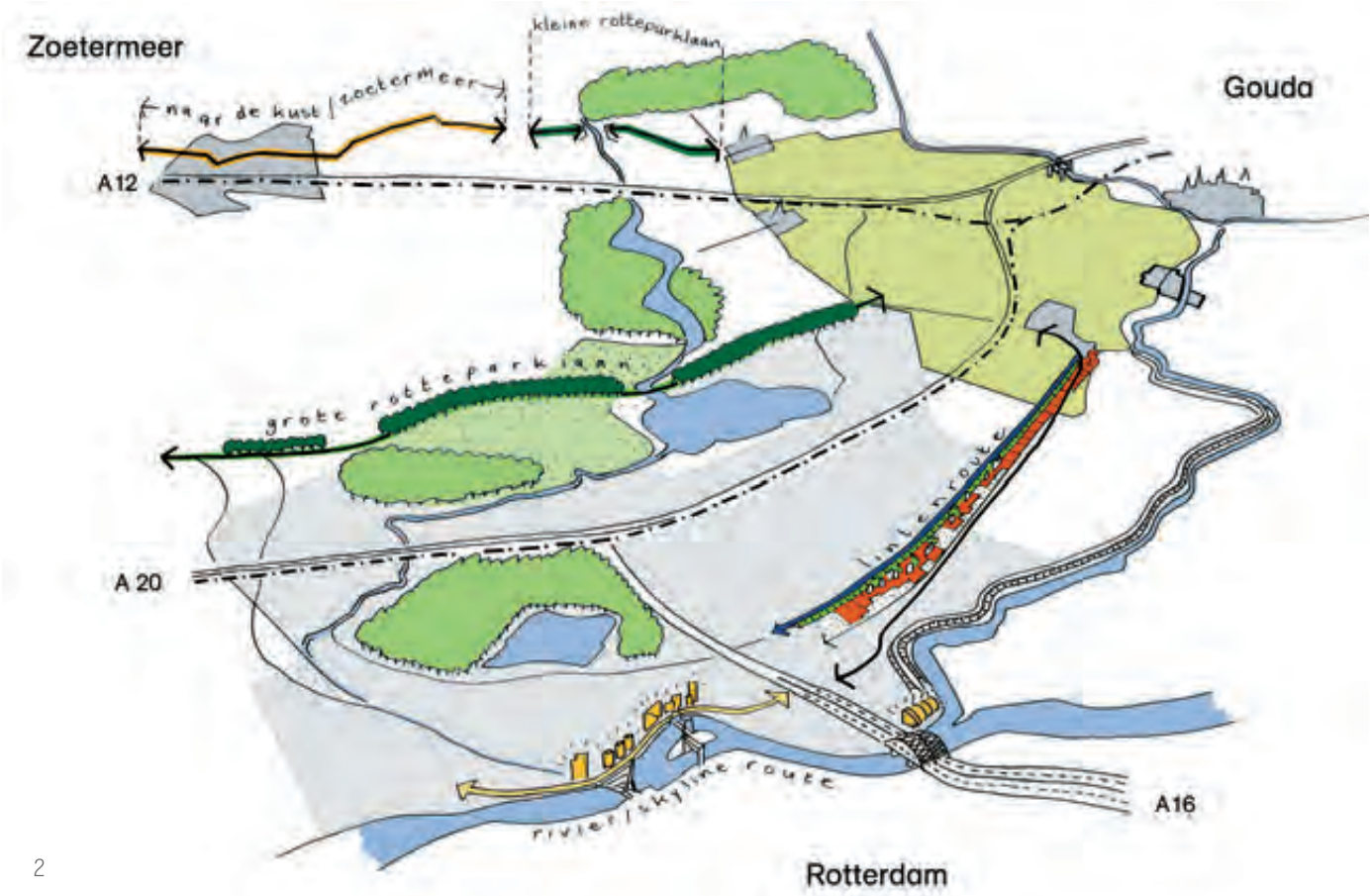

2